

30. évf. 5. sz. 1983. május

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

A MAGYAR NYELVŰ MŰSZAKI REFERÁLÓ FOLYÓIRATOK JÖVŐJE ÉS FEJLESZTÉSÜK ÚTJAI

2. A referáló folyóiratok tökéletesítése; az OMIKK szakirodalmi tájékoztatói

Vajda Erik

Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár

E cikk első részében [1] megvizsgáltuk, hogy – a különféle, jelentős részben megalapozott kételyek ellenére – szükség van-e a továbbiakban magyar nyelvű, saját feldolgozásra alapozott műszaki referáló folyóiratokra. A szakirodalmi tájékoztatás adottságai, mindenekelőtt az információigények és a rendelkezésre álló tájékoztatási források elemzése, összevetése, a jeladó tájékoztatás szakmai és gazdasági problémáinak áttekintése alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy

„a külföldi (és belföldi) műszaki szakirodalom magyar nyelvű referálására és az erre alapozott referáló kiadványokra és szolgáltatásokra továbbra is, és legalább még 10–20 évig szükség van, de e tájékoztatási forma korszerűsítésre, tökéletesítésre szorul.”

A cikk második része azokkal a megoldásokkal foglalkozik, amelyekkel az OMIKK és együttműködő partnerei tökéletesítették a magyar nyelvű műszaki referáló folyóiratokat. Úgy véljük, hogy ezek a törekvések, módszerek és a végrehajtás során szerzett tapasztalatok (sikerek és kudarok) az együttműködéshez még nem csatlakozott partnerek és a más szakterületeken szakirodalmi tájékoztatással foglalkozók számára is hasznosak lehetnek.

Az együttműködés szükségessége és szemléleti nehézségei

A cikk első részében – a referáló kiadványok párhuzamosságáról szólva, illetve a cikk következtetései

között – már rámutattunk arra, hogy az országban számos „szinten” és intézménynél párhuzamosan folyó referáló feldolgozás és szolgáltatás az egyik lényeges érv volt a referáló folyóiratok fenntartása mellett, mivel egyrészt tényleges igényt fejezett ki, másrészt a párhuzamosságok és a felesleges erőpazarlás felszámolása csak józan megállapodásokkal, együttműködéssel, fúzióval volt elképzelhető.

Az együttműködés sarkalatos, évtizedes vitákat kiváltó kérdése az volt, hogy *milyen szervezeti keretekben, milyen „tájékoztatási szinten”, milyen intézményfajtánál célszerű a referáló tevékenység megszervezése, referáló kiadványok szerkesztése és kiadása?*

Ma már bizonyítottnak tekinthetjük, hogy ezt az évtizedes vitát elsősorban a téves megközelítés miatt nem sikerült megoldani: *az érdekeltek számára mindig is a „vagy-vagy” és nem az „együtt” jelentette a munkamegosztást a referálásban.* Jóllehet az OMIKK kétségtelen primátusa – történelmileg – kialakult a műszaki referáló folyóiratok szerkesztésében és közreadásában, és jóllehet ezt a szerepét – legalábbis a publikált szakirodalmat illetően – a máig is egyetlen teljességre törekvő szakirodalmi tájékoztatási koncepció is megerősítette [2], számos partner (jórészt indokoltan) vitatta ezt az elsőbbséget, az OMIKK pedig maga is legfeljebb arra törekedett, hogy különféle intézményeknél dolgozó szakembereket vonjon be az együttműködésbe; ezek „anyaintézményének” szerepe pusztán ennek engedélyezésére és elősegítésére szorítkozott.

A számításba jövő együttműködő partnerek

Végül is a vitát objektíven csak akkor lehet eldönteni, ha szemügyre vesszük a különféle szervezeti szintek, intézményfajták előnyeit és hátrányait a referáló feldolgozásban, a referáló folyóiratok szerkesztésében és kiadásában.

Némi egyszerűsítéssel megállapítható, hogy – a hazai szakirodalmi tájékoztatás részben tervszerűen, részben spontán kialakult szervezetében – négyféle intézmény jöhet számításba a referálás szervezőjeként, a referáló folyóiratok szerkesztőjeként:

a) *országos, központi, széles tematikai körben működő tájékoztatási intézmények* (műszaki szakterületeken gyakorlatilag az OMIKK, bár ide sorolhatnók egyetlen „teljes profilú” műegyetemünk, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárát is, ha hagyományai hasonló tevékenységét nem korlátozták volna a műszaki oktatás irodalmának és a műszaki doktori disszertációknak a feldolgozására);

b) *„ágazati” tájékoztatási intézmények*, amelyek alatt nem az egyes műszaki tudományágak, szakterületek vagy éppenséggel iparágak területén tájékoztatási feladatokat ellátó intézményeket értünk, hanem az egyes minisztériumok és más felügyeleti szervek felügyeleti területére kiterjedő „hatáskörrel” működő, az illetékes főhatóság és a felügyeleti (egyes esetekben „ágazati felügyeleti”) jogkörébe tartozó intézmények tájékoztatására létrehozott és feljogosított intézményeket, jöllehet „szerencsés esetben” ez az „ágazati” terület közel állhat a voltaképpeni műszaki szakterületekhez, szakágazatokhoz vagy akár azokkal egybeeshet, nem úgy, mint a néhai KGM vagy NIM felügyeleti területe esetében;

c) *szakágazati tájékoztatási intézmények*, vagyis egy-egy műszaki tudományág, szakterület, iparág területén tájékoztatást ellátó szervezetek, amelyek jelentős része kutató-, fejlesztő-, tervezőintézetekben alakult ki, bár ilyen tevékenységet láttak és látnak el a nagyvállalatok e célra alkalmas tájékoztatási egységei, vagy éppenséggel szakosított felsőoktatási intézmények könyvtárai is (önkényesen ide soroljuk a nem tematikailag, hanem egy dokumentumfajta specializálódott intézményeket is, legalábbis „együttműködési fontosságukat” illetően);

d) *helyi tájékoztatási egységek*, vagyis olyan vállalati és intézeti könyvtárak, információs irodák, amelyek tájékoztatási feladata és jogosítványa mindenkor a saját vállalat, intézet tájékoztatására korlátozódott.

Viszonylag könnyen „végezhetünk” az ágazati (b) és a helyi (d) szinttel.

Az „ágazati” tájékoztatási intézmények vagy – az OMIKK-hoz hasonlóan – széles körű, heterogén műszaki szakterületen működnek, és ez esetben elvileg ugyanazok lennének az előnyök és hátrányok a referáló tájékoztatásban, mint az OMIKK-nak, csupán gyakorlati (az

állományból, hagyományokból, szervezetből stb. következő), általában negatív különbségek állhatnak fenn, vagy pedig működési körük csupán néhány műszaki szakterületre terjed ki, és ez esetben szerepük és lehetőségeik a szakágazati tájékoztatási intézményekéhez hasonlóak. Az utóbbi esettel – a szakágazati tájékoztatási intézményekről szólva – még foglalkozunk, az előbbi esetben pedig – jöllehet az együttműködés nem kizárt, sőt kívánatos – voltaképpen csak ugyanazon funkciók és ugyanazon lehetőségek megosztásáról van szó anélkül, hogy ez minőségileg újat adna azokhoz a lehetőségekhez, amelyek az OMIKK-nál is fennállanak.

A *helyi tájékoztatási egységek* jellegüknél fogva nem referáló feldolgozásra hivatottak, hanem sokkal inkább arra, hogy közvetítsék az országosan szervezett szolgáltatásokat és – saját felhasználói érdekében – kiegészítsék ezeket olyan források feldolgozásával, amelyek kifejezetten helyi érdekűek és jelentőségűek. Ennek az az oka, hogy szakmailag nincsenek olyan adottságaik és lehetőségeik, amelyek számottevően eltérnének a szakágazati tájékoztatási egységek lehetőségeitől, és ugyanakkor állományuk, kapacitásuk korlátozottabb, nem is szólva arról a gyakorlati szempontról, hogy a nagy számú helyi egységnél szervezett referáló feldolgozás szükségképpen a párhuzamosságok sokaságára, az együttműködés nehézségére és dezinformálóan hiányos tájékoztatásra vezetne. Természetesen kivételt képeznek azok a „helyi” egységek, amelyek méretüknél, jelentőségüknél vagy „jogosítványuknál” fogva szakágazati intézményeknek minősíthetők.

Az előbbiekből adódóan két „főszereplő” marad a porondon: a széles körű tematikával foglalkozó országos intézmények és a szakágazati tájékoztatási intézmények, egységek.

E két intézményfajta jellegéből következnek azok az előnyök és hátrányok, amelyekkel a referáló feldolgozást és tájékoztatást végezhetik.

Az országos, központi, széles körű tematikában működő intézmények – esetünkben elsősorban az OMIKK - előnye, hogy

- *állománya tartalmilag széles körű és sokrétű*, ami az egyes kiszolgált szakterületek szempontjából azt jelenti, hogy lehetővé válik a „szóródott” szakirodalom feldolgozása, „átirányítása”, „beáramoltatása” az illető szakterületet szolgáló tájékoztatási eszközökbe, vagyis a tájékoztatás viszonylagos teljessége;
- *kialakult a referáló feldolgozás és az erre alapozott tájékoztatási szolgáltatások szervezete* mindazokkal az előnyökkel, amelyeket a nagyüzem a kisüzemmel szemben termelékenység, gazdasági hatékonysági szempontból jelent, mind a szellemi feldolgozás irányításában és lebonyolításában, mind a szolgáltatások technikai előállításában és terjesztésében;
- *kialakultak a feldolgozás és tájékoztatás lényegében szabványosított munkamódszerei*, amelyek széles

körü követése szintén hatékonyságot növelő, és egyben a felhasználók érdekeit szolgáló tényező;

- *szervezetileg és technikailag jók a lehetőségek a szakirodalmi tájékoztatás nyomán a primer dokumentumokkal szemben felmerülő olvasói-felhasználói igények kielégítésére.*

Ugyanezen intézmények fő hátrányai azok, hogy

- éppen a széles körű tematikából adódóan, saját hatáskörükben általában nem biztosíthatják azt a *specializálódott, sajátos műszaki szakértelmet* (párosulva az igen sokrétű nyelvi felkészültségi igénnyel), amely az egyes kiszolgált szakterületek szempontjából perdöntő fontosságú;
- „*messzebb vannak*” a felhasználótól; nehezebben tudják nyomon követni az adott műszaki szakterület (iparág) igényeit, tematikai súlypontjait és mindezek időbeni változásait;
- állományuk ugyan széles körű, de általában *hiányoznak* belőle az *adott szakterület egyes speciális, gyakran kereskedelmi forgalomban nem kapható* (nem szerencsés, de elterjedt kifejezés szerint „nem hagyományos”) dokumentumai.

A szakágazati tájékoztatási intézményekről elmondhatjuk, hogy *hátrányuk* mindannak a hiánya, amit az országos intézmények (gyakorlatilag az OMIKK) esetében *előnyként sorolhatunk fel*, és *előnyük* mindannak a léte, ami az OMIKK esetében hiányzik, és ezért *hátrányként jelentkezett*.

A fentiekből egyértelműen következik, hogy a kérdés nem „*vagy-vagy*” módon oldandó meg; *sem az OMIKK, sem a szakágazati tájékoztatási intézmények nem képesek külön-külön arra a minőségre, teljességre, rugalmasságra, az igényekhez való alkalmazkodásra és termelékenységre, gazdasági hatékonyságra, amelyre együttesen képesek lehetnek.*

A fentiekből adódott a magyar referáló folyóiratok átszervezése, az OMIKK *műszaki lapszemléinek* megszüntetése és helyettük „*szakirodalmi tájékoztató*” elnevezésű, minőségileg és előállításuk szervezetében is megújult referáló kiadványok létrehozása során a legfontosabb feladat: az együttműködés megszervezése az OMIKK és a szakágazati információs intézmények között, szükség és lehetőség szerint bevonva ebbe az együttműködésbe a több szakterületet kiszolgáló ágazati intézményeket és a „*szakágazati jelleggel*” működni képes helyi tájékoztatási egységeket is.

Az együttműködés területei; szervezeti és gazdasági kérdései

A fentiekben szervezetileg körvonalazott együttműködés az együttműködő partnerek közötti *megállapodás kereteiben* folyik. E megállapodások *alapelve, hogy a partnerek* – függetlenül közreműködésük mértékétől –

egyenjogiak. Gyakorlatilag – az OMIKK lényegében változatlan adottságaitól és az együttműködő partnerek igen eltérő adottságaitól, lehetőségeitől, szándékaitól függően – sokrétű és sokféle együttműködés jött létre. Az együttműködés egyes elemei azonban kisebb-nagyobb súllyal szinte minden együttműködési kapcsolatban jelen vannak. Ezeket az elemeket soroljuk fel a továbbiakban.

Talán a leglényegesebb – nem is elsősorban az együttműködő partnerek, hanem a kiszolgált felhasználók szempontjából –, hogy *az együttműködésben részt vevők közösen döntenek a referáló kiadvány (szakirodalmi tájékoztató) tematikájáról, profiljáról, a feldolgozott dokumentumok fajtájáról, a kiadvány külső alakjáról, készítésének szervezetéről, valamint pénzügyi-gazdasági kérdéseiről.* E közös döntési körön belül is kiemelkedő fontosságú a tematika közös meghatározása és folyamatos gondozása, mert ez teszi lehetővé, hogy az adott szakterület – a tematikai súlypontok változását is figyelembe véve – az igényeknek minél jobban megfelelő tematikai körben kapjon tájékoztatást. A közös döntések természetesen igen gyakran az OMIKK javaslataira épülnek, tekintettel a kialakult hagyományokra, a szélesebb körű és nagyobb tapasztalatokra. Az együttműködő partnerek azonban általában igen aktívan – gyakran hosszas viták árán – érvényesítik azokat a szempontjaikat, amelyek végeredményben az együttműködésben részt vevő felek és a használók szempontjából egyaránt fontosak és hasznosak.

Az együttműködő partnerek egyesítik szakirodalmi állományukat. Ez azt jelenti, hogy mindkét fél állományát figyelembe véve, közösen határozzák meg, hogy melyek azok a dokumentumok, amelyeket az adott szakterületen folyó referálásba bevonnak.

Az időszaki kiadványok esetében ez tételes egyeztetést jelent, amelynek eredménye egy olyan kiadványjegyzék, amelyből megállapítható, hogy az illető időszaki kiadvány az együttműködő partnerek közül melyiknek az állományában található meg, és ha mindkettőben megvan, az is, hogy melyik állományból kerül referálásra. Nem is kell külön hangsúlyozni, hogy ezek az *egyeztetések egyben az állománygyarapítási együttműködést is elősegítik* (függetlenül attól, hogy a múlt évben az időszaki kiadványok előfizetésének központi felülvizsgálata számos nehézséget okozott, sőt már elvégzett egyeztetéseket tett illuzorikussá).

Az időszaki kiadványokon kívüli *egyéb dokumentumok* esetében az együttműködő partnerek vagy tipológiailag, a közreadók köre és egyéb adottságok alapján osztják meg a feldolgozásra kiválogatandó és rendszeresen feldolgozandó dokumentumokat, vagy megállapodnak abban, hogy bizonyos dokumentumfajtákat eleve az egyik, és csak az egyik partner „*visz be*” a feldolgozott bázisba. Egyebek között ez történik olyan forrásanyagoknál (pl. befejezett hazai kutatómunkák adatai,

nemzetközi és külföldi szabványok stb.), amelyek esetében az OMIKK saját állományából vagy speciális szolgáltatásaiból, vagy pedig az illető dokumentumfajta tekintetében illetékes hazai intézménnyel együttműködve (az adott példában ilyen a Magyar Szabványügyi Hivatal) saját hatáskörében lényegében teljes „előválogatott” anyagot tud a referálás rendelkezésére bocsátani. A partnerek természetesen megállapodnak abban is, hogy milyen módon (saját hatáskörben, illetve az egyik együttműködő partner nagyobb kapacitását felhasználva) elégítik ki a használóknak az eredeti dokumentumok iránti kölcsönzési, másolási, mikromásolási és fordítási igényeit.

Az együttműködő felek *egyesítik a rendelkezésükre álló szakértelmet*. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy *közösen – és lehetőleg az együttműködő partner szervezetéből vagy vonzásköréből – válogatják ki* azokat a több nyelvet beszélő, speciális szakértelemmel rendelkező *szakembereket*, akik – általában munkakörükön és munkaidejükön kívül, az OMIKK állományon kívüli munkatársaiként, díjazás ellenében – végzik a szakirodalom feldolgozásra való kijelölését, feldolgozását, előszerkesztését, tárgyszavas osztályozását és – az esetek többségében – a szakirodalmi tájékoztatók szakmai szerkesztését. Olyan esetek is előfordulnak, amikor e munkák egy részét az együttműködő partner szakemberei munkaköri kötelességként látják el. A *partner* azonban ettől függetlenül *mindenkor vállalja* azt, hogy a *közösen kijelölt munkatársak irányításában, ellenőrzésében elsősorban a munka szakmai–műszaki tartalmát illetően aktívan részt vesz*, a munkatársakkal közvetlenül fenntartott kapcsolat, illetve az OMIKK útján.

A dokumentációs–információs feldolgozási szabályok betartását, a szakmai következetességet, a nyelvi és szaknyelvi helyességet és általában a módszertani szabályok betartását többnyire az *OMIKK szervezetében működő ellenőrző szerkesztők* (dokumentációs szerkesztők) ellenőrzik, akik egyben gondoskodnak a rendszeres munkakapcsolatok fenntartásáról az együttműködő partner megbízottjával vagy megbízottaival. Az OMIKK végezteti, illetve végzi (ismét elsősorban a nagyüzem előnyeit és a kapacitást kihasználva) a referátumok Egyetemes Tizedes Osztályozás szerinti osztályozását, továbbá a referáló folyóiratok technikai szerkesztését, kéziratuk előállítását és nyomdai előkészítését (bár az utóbbi technikai műveletek kisebb-nagyobb részét egyes együttműködő partnerek átvállalják). A nyomdai előállítás és kiadás – egy esettől eltekintve – az OMIKK feladata, a terjesztést – eltekintve az utóbb még említendő, a partner céljait szolgáló példányoktól – szintén az OMIKK végzi.

Az együttműködő partnerek és az OMIKK fontos közös feladata a *szakirodalmi tájékoztatók fogadtatásának, a használók kívánságainak, észrevételeinek vizsgá-*

lata, és az ebből adódó következtetések levonása. E tekintetben nem lehet formális munkamegosztást kialakítani; a gyakorlatban mindenki azokat az észrevételeket dolgozza fel és továbbítja, amelyek őhozzá érkeznek be, mégis megállapítható, hogy az OMIKK-hoz különösen a terjesztés és a propaganda kapcsán, valamint metodikai kérdésekben futnak be észrevételek, míg a műszaki, tartalmi észrevételek számottevő része a partnerektől, illetve a partnerek útján érkezik be.

Az együttműködésnek természetesen *gazdasági oldala* is van. Ennek alapelve a partnerek azon törekvése, hogy a szakirodalmi tájékoztatók *önfenntartóak* legyenek. A példányszámot – tapasztalataik alapján – az OMIKK és partnereik közösen tervezik. *A példányok egy részét* – annál is inkább, mert az esetek jelentős részében megszüntette, illetve a szakirodalmi tájékoztatóba olvasztotta be a saját referáló kiadványát vagy szolgáltatását – *az együttműködő partner veszi át* annak érdekében, hogy e példányokkal elégítse ki a saját intézményében és – esetleg – néhány általa ellátott szakterületi intézményben a felhasználók megfelelő információigényeit. Ezekért a példányokért az együttműködő partner általában a közreműködésének mértékét és anyagi feltételeit figyelembe vevő kedvezményes árat térít meg az OMIKK-nak, amelynél a szakirodalmi tájékoztató kiadásai és bevételei az esetek többségében jelentkeznek. A felek *közösen törekszenek* a minél eredményesebb terjesztésre és a költségek minél takarékosabb alakítására. Az esetek jelentős részében az ez után kialakuló (utókalkulált) nyereséget vagy veszteséget az együttműködő partnerek egymás között megosztják, és ilyenformán *közösen érdekeltek* a gazdasági eredményben is.

Az együttműködésnek csak a kezdeteknél tartó sajátos formája az, amikor az OMIKK (esetleg a fentiekben említett szakterületi partnereivel közösen vagy éppenséggel azok útján) az adott szakterületen megjelenő *elsődleges* (primer) *szakfolyóiratokkal* hoz létre együttműködést. Ennek az együttműködésnek egyik (a MTESZ egyes egyesületei által szerkesztett lapoknál megvalósult) formája az, hogy a szakfolyóiratban az adott szám vagy az adott évfolyam tematikájához igazodó, *válogatott referátumokat közölnek*, e célra szolgáló rovatban. E referátumokat az OMIKK (és partnerei) bocsátják rendelkezésre. Természetesen ezek a referáló rovatok *nem törekedhetnek még viszonylagos teljességre sem*, és ha az adott szakterületen szakirodalmi tájékoztató jelenik meg, akkor a megfelelő szakfolyóirat erre fel is hívja a használók figyelmét. Felmerült, és távlatilag elképzelhető az is, hogy a relatív teljességre törekvő szakirodalmi tájékoztató – mindazokkal az előnyökkel (mutatók stb.), amit a primer folyóirat referáló rovata nem adhat meg a felhasználónak – az illető primer folyóirat társlapjaként jelenjen meg.

Az együttműködés felsorolt változatos formáinak létrehozása természetesen sok munkát, sok esetben kompromisszumot is követelt. Ez az oka annak, hogy az OMIKK szakirodalmi tájékoztatóinak létrehozásakor még *korántsem merítettük ki az együttműködés lehetőségeit*, és — amint arra még utalunk a tematikáról szólva — néhány területen kudarcot is vallottunk együttműködési törekvéseinkkel. Az együttműködést azonban folyamatnak kell tekinteni, amely még korántsem zárult le, hanem tovább fejlődik, alakul.

A referáló folyóiratok tematikájának korszerűsítése

Az OMIKK műszaki lapszemléinek egyik számottevő (és közvetlenül, de — az előfizetett példányszám visszaesése révén — közvetve is gyakran bíralt) hibája volt, hogy a *műszaki lapszemlék témaköre összességében sem és egyenként sem felelt meg a felhasználók (vagy legalábbis jelentős részük) igényeinek*. Amikor a referáló folyóiratok korszerűsítése során ezek tematikáját meghatároztuk, részben ebből a tényből, részben az együttműködő partnerek konkrét igényeiből, részben pedig abból a megfontolásból indultunk ki (vö. [1] p. 16.), hogy a természettudományok egy részének irodalmát nyilvánvalóan nem érdemes saját erőből, magyar nyelven feldolgozni, mert nem csak teljességre, hanem számottevő reprezentációra sem tudunk törekedni.

A tematika korszerűsítésénél a következő alapelveket követtük:

- az olyan témák esetében, amelyek *több referáló folyóirat tematikájának határterületei* (átfedő tematika) egyértelműen meg kell határozni, hogy az illető téma melyik szakirodalmi tájékoztatóban kerül feldolgozásra, illetve milyen szempontoktól függően jelenik meg az egyik vagy másik kiadványban, vagy — szükség esetén — mind a kettőben;
- az egyes referáló folyóiratok *témáját nem szabad túlságosan széles, heterogén körre kiterjeszteni*, mivel ezáltal a felhasználók jelentős része számára a referáló folyóiratnak csak egy töredéke lesz használható; a témakör *összevonását vagy szétbontását az együttműködő partnerek igényeitől, véleményétől, illetve a ténylegesen megnyilvánuló kereslettől kell függővé tenni*;
- *meg kell szüntetni* a referáló folyóiratok kiadását azokon a területeken, ahol — együttműködéssel vagy anélkül — *nem jelentkezik számottevő igény, vagy éppenséggel fizetőképessé kereslet*; ahol ez a korszerűsítéskor még nem volt egyértelműen elbírálni, ott az első, kísérleti év tapasztalatai alapján kell dönteni;
- *meg kell szüntetni* a referáló folyóiratok kiadását azokban a témakörökben is, ahol *megfelelő minőségű párhuzamos kiadvány készül az országban*, és ahol —

erőfeszítéseink ellenére — *nem lehetett együttműködést, fűziót létrehozni* (bár e területeken tovább kell folytatni az erőfeszítéseket akár közös referáló folyóirat kiadására, akár az együttműködés egyéb, a későbbiekben említendő formái érdekében);

- *új referáló folyóiratot* kell megindítani mindenkor, amikor az *együttműködő partner ill. a piac részéről határozott igény mutatkozik* ilyen referáló folyóirat szerkesztésére és kiadására; különösen azokban az esetekben, amikor e referáló folyóirat anyaga az egyéb referáló folyóiratok és a témafigyelés céljára végzett referálásból jelentős részben amúgy is rendelkezésre áll, tehát viszonylag kevesebb szellemi munkával és költséggel előállítható az új kiadvány tartalma;
- *az egyes referátumok (tételek) egy vagy több szakirodalmi tájékoztatóban való közreadását* illetően — fenntartva azt a szabályt, hogy az OMIKK és együttműködő partnerei a szervezeti keretektől függetlenül egy dokumentumot csak egyszer dolgoznak fel — abból a kettős elvből kell kiindulni, hogy egyfelől minden szakirodalmi tájékoztató csak a tematikájába vágó tételeket adjon közre, függetlenül attól, hogy használóinak egyéb tematikus igényei is lehetnek, ugyanakkor azonban a több szakterületet érintő referátumok — megfelelő irányítási-átirányítási mechanizmus útján — kerüljenek bele mindazokba a szakirodalmi tájékoztatókba, amelyek tematikája szempontjából relevánsak.

A tematikai korszerűsítés végeredménye az volt, hogy az 1982-ben kiadott *13 műszaki lapszemle és két szakterületen már korábban megjelenő szakirodalmi tájékoztató helyett 1983-ban 20 szakirodalmi tájékoztató jelenik meg*. Az összes műszaki lapszemle (és korábban már közreadott szakirodalmi tájékoztatók, illetve az 1983-tól kiadott szakirodalmi tájékoztatók) tematikája a következőkben tér el egymástól:

a) *Megszüntettük a kémia és fizika szakirodalmának közreadását* a referáló folyóiratokban, eltekintve azoktól a közleményektől, amelyek (pl. a szilárdtest-fizika és elektronikai elemek fejlesztése, a termodinamika és az energiaipar, a polimerkémia és a műanyagipar esetében) közvetlenül alkalmazhatók, illetve alkalmazandók az adott műszaki szakterületen. Ennek megítélése (különösen a kémia és a vegyipar területén) meglehetősen szubjektív, de bízunk benne, hogy a gyakorlatban általában helyesen járnak el.

b) *Megszüntettük a bőr-, műbőr-, szőrme- és cipőipar, a fa-, fafeldolgozó- és bútorigar, valamint az élelmiszeripar szakirodalmának közreadását* a referáló folyóiratokban. Az első két esetben ez azért következett be, mert *nem tudtunk együttműködési megállapodást létrehozni* a korábban párhuzamosan megjelenő referáló folyóiratok közös kiadására, az utóbbi esetben együttműködő partnerünkkel, az *AGROINFORM-mal és az érdekelt élelmiszeripari szakágazatokkal* közösen *továbbra is keressük a*

megoldást, addig pedig a Magyar Élelmiszeripari Tudományos Egyesület egyes szakágazati folyóirataiban közreadott válogatott referátumokkal, a témafigyeléssel, az AGROINFORM számítógépes információs szolgáltatásával és más megoldásokkal igyekszünk a kiesést pótolni.

c) *Új referáló folyóiratokat* indítottunk a *geológia és geofizika*, a *környezetvédelem*, valamint (1983 júliusától) az *ipari formatervezés* szakterületén. Ezek közül a *Geológiai és geofizikai szakirodalmi tájékoztató* megjelenése miatt kismértékben módosítottuk a *Bányászati szakirodalmi tájékoztató*, a *Környezetvédelmi szakirodalmi tájékoztató* megjelenése miatt pedig – számottevő mértékben – a *Mélyépítési és vízépítési szakirodalmi tájékoztató* tematikáját a korábbi, megfelelő műszaki lapszemlékhez képest.

d) A korábbi *Műszaki lapszemle. Közlekedés* helyett *külön-külön szakirodalmi tájékoztatót* adunk közre (együttműködve az illetékes partnerekkel) a *közúti közlekedés* területén (e referáló folyóiratban közölve az általános közlekedéspolitikai és közlekedésgazdasági információkat is), a *vasúti közlekedés* területén és a *hajózás* (vízi közlekedés) területén. Törekszünk a *repülés* szakirodalmát feldolgozó tájékoztató közreadására is. E közlekedési szakirodalmi tájékoztatók tartalma annyiban is megváltozott, hogy a korábbi *Műszaki lapszemle. Gépészet, gépjárműtechnológia* c. referáló folyóiratból ezekbe helyeztük át a *járművek fejlesztésével és gyártásával* kapcsolatos információkat, a *mélyépítési szakirodalmi tájékoztatóból* pedig (szükség esetén megismételve) a *közlekedési létesítmények tervezésével, kivitelezésével és karbantartásával* foglalkozó témákat. A *Közúti közlekedési szakirodalmi tájékoztatót* – együttműködő partnerünk kívánságára – teljes kiadása mellett *gépjárműközlekedési*, illetve *útügyi* szakkiadásokban is megjelentetjük.

e) A volt *Műszaki lapszemle. Gépészet, gépjárműtechnológia* tematikájából a megfelelő szakirodalmi tájékoztatók tematikájába helyeztük át a *különböző iparágakban alkalmazott gépek* fejlesztésére és használatára vonatkozó szakirodalmat. Ennek következtében megszüntettük (mivel nincs olyan szakirodalmi tájékoztatónk, ahol közreadhatnánk) a mezőgazdasági gépekkel kapcsolatos szakirodalom referátumainak közreadását a referáló folyóiratokban. A volt műszaki lapszemlét emellett két részre osztottuk, mind a két rész anyagát számottevően fejlesztve. *Gépészeti szakirodalmi tájékoztató* címen a géptan, a gépelemek, a géptervezés és a gépszerkesztés szakirodalmáról, *Gépjárműtechnológiai és szerszámgépipari szakirodalmi tájékoztató* címen pedig a címben is kifejezett témakör irodalmáról tájékoztattunk.

f) „*Megtisztítottuk*”, elhatároltuk számos referáló folyóiratunk profilját. Így pl. az *Automatizálási, számítástechnikai és mérés-technikai szakirodalmi tájékoztató*

feladatává a rendszer-hardverrel, a szoftverrel és az alkalmazásokkal foglalkozó szakirodalom feldolgozását (érintetlenül hagyva a teljes mérés-technikai profilt), az *Elektronikai és híradástechnikai szakirodalmi tájékoztató* fő profiljává pedig az elektronikai elemek fejlesztéséről, tervezéséről és gyártástechnológiájáról szóló tájékoztatást tettük (változatlanul fenntartva a híradástechnika szűkebb körére vonatkozó teljes tájékoztatósi profilt). Hasonlóképpen következetesen elhatároltuk az *Elektrotechnikai* illetve az *Energiapiari és energiagazdálkodási szakirodalmi tájékoztatók* témáját. A korábban időnként feldolgozott elvi, közgazdaságtudományi, illetve makrogazdasági szakirodalom feldolgozását megszüntettük, és e helyett igyekszünk teljesebbé tenni a *Vállalatszervezési és ipargazdasági szakirodalmi tájékoztató* keretében az iparirányítási és mikroökonómiai szervezési–vezetési információk közreadását. Kifejezetten ipari, gyártmányfejlesztési és gyártástechnológiai szerepet adtunk *Vegyipari szakirodalmi tájékoztató*knak.

A felsorolt és a továbbiakban esetleg még végrehajtandó tematikai változások korántsem problémamentesek. Mindenekelőtt *súlyos és megoldatlan probléma* az, hogy milyen módon tegyük továbbra is eredményesen és rentábilisan lehetővé a *témafigyelés folytatását olyan szakterületeken, amelyek referáló feldolgozása a szakirodalmi tájékoztatók számára többé nem szükséges*. Hasonlóképpen megoldatlan az a kérdés, hogy milyen kiadványok kereteiben közöljük – általános kötelezettségünknek megfelelően – a *magyar időszaki kiadványok cikkeiről és az elkészült fordításokról szóló adatokat*. Nyilvánvalóan látszik, hogy mindezekben a területeken tovább kell folytatni az együttműködési törekvéseket, és a legtöbb esetben az OMIKK keretein kívüli kiadványokban kell közreadni a megfelelő információkat, illetve ezek anyagát kell témafigyelési célokra is (megfelelő, az érdekeket kölcsönösen kielégítő megállapodások szerint) felhasználni. Már az előbbiekből is világos, hogy a tematika korszerűsítésében, átalakításában mutatkozó kisebb-nagyobb hiányszakok nem választhatók el néhány *együttműködési kudarcunktól*. Ezek egyes esetekben a partnerek magatartásán múlottak, más esetekben nem volt erőnk arra, hogy következetesen végigvigyük a nem mindig egyszerűen megvalósítható együttműködés összes szükséges előkészületét. Különösen sok még a teendő a referáló folyóiratok témaköréből kivont, fentiekben már említett műszaki szakterületeken. A fennmaradt referáló folyóiratok területén *további lépéseket kell tenni a tematika és az együttműködés fejlesztése érdekében*, mindenekelőtt a *Mélyépítési és vízépítési szakirodalmi tájékoztató* vízépítési–vízgazdálkodási része, a számítástechnikai–elektronikai komplexum, valamint a *Vegyipari szakirodalmi tájékoztató* néhány szakterületi ága tekintetében.

A dokumentumbázis fejlesztése

A műszaki lapszemlékre – bár szórványosan egyébként dokumentumfajtákat is feldolgoztak – jellemző volt az időszaki kiadványokban megjelent cikkek „egyeduralma”. A szakirodalmi tájékoztatók koncepciója kezdettől fogva az volt, hogy – jelentőségének, használhatóságának, jellegének megfelelően – minden olyan szakirodalmi dokumentumról adjunk tájékoztatást, amelynek újdonságértéke és tartalma ezt egy referáló folyóirat keretében indokoltá teszi.

Az *időszaki kiadványok* (mindenekelőtt a szakfolyóiratok) esetében csak arra törekedtünk, hogy – az együttműködés keretében – *kiegészítsük a feldolgozott állományt és racionalizáljuk a feldolgozást*. Ennek gyakorlati módjáról az együttműködésről szóló fejezetben már szó volt. Lényeges azonban, hogy a feldolgozást – az OMIKK és az együttműködő partnerek lehetőségei szerint – teljesebbé és következetesebbé tettük a következő dokumentumfajtákat illetően (*döltbetűs szedéssel* jelöljük meg azokat, amelyek feldolgozása korábban még szórványosan sem folyt):

magyar időszaki kiadványok cikkei (lásd még az alábbiakban),

könyvek (mindenekelőtt a kutatási és fejlesztési eredményeket közlő monográfiák, a legfontosabb *új kézikönyvek* és – analitikus feldolgozással – cikkgyűjtemények),

tudományos tanácskozásokon (konferenciák, kongresszusok stb.) elhangzott előadások és maguk a tanácskozásokról kiadott kötetek,

szabványok és *más normatív-műszaki dokumentumok*,

külföldi kutatási jelentések,

befejezett hazai kutatómunkák adatai,

nemzetközi szervezetek munkadokumentumai,

tudományos és műszaki filmek.

A fentiekén kívül – erősen válogatva – a lehetőségekhez képest törekszünk *szabadalmi dokumentumok*, valamint *disszertációk* feldolgozására is.

A korszerűsítés során *megszüntettük* a Magyarországon készült, az Országos Fordításnyilvántartáshoz kötelempéldányként beérkező, a referáló folyóiratok tematikájába tartozó fordítások adataiból szerkesztett *Műszaki és gazdasági fordítások országos címjegyzéke* c. folyamatos bibliográfiát, amely a műszaki lapszemlék mellékleteként jelent meg. Helyette az elkészült fordításokról szóló bibliográfiai leírásokat – elkülönítve a primer szakirodalom referátumaitól – *felvettük a szakirodalmi tájékoztatók megfelelő fejezeteibe*. Ezt a döntést – együttműködő partnereink javaslata mellett – az indokolta, hogy a megszűnt folyamatos bibliográfia is tematikus fejezetbeosztás szerint tartalmazta a fordítások adatait, és semmi indokát nem láttuk annak, hogy az adott témakört kereső szakember *külön forrásban* találja meg az

illető témába tartozó *primer szakirodalomról*, illetve a *fordításokról* szóló információkat.

A *magyar időszaki kiadványok cikkei* kétféle formában dolgozzák fel a szakirodalmi tájékoztatók. Egyrészt – az Országos Széchényi Könyvtárral kötött megállapodás alapján – *minden szakirodalmi tájékoztatóhoz mellékeljük* a magyar időszaki kiadványokban megjelent, az illető szakirodalmi tájékoztató témakörébe tartozó *cikkek bibliográfiáját* (repertóriumát), követve azokat a – lényegi teljességre törekvő – válogatási elveket, amelyeket a *Magyar nemzeti bibliográfia. Időszaki kiadványok repertórium*a követ. Emellett azonban azoknak a cikkeknek a bibliográfiai adatait – vagy indokolt esetben referátumait –, amelyek *tartalma és színvonala* ezt – az egyébként szakirodalom válogatásánál követett elvek szerint – *indokolja, felvesszük a szakirodalmi tájékoztató megfelelő fejezetébe* is.

Mind a fordításokkal, mind a magyar időszaki kiadványok cikkeivel kapcsolatos megoldásokat *számos bírálat érte* [pl. 3]. A fordítások esetében ezek kevésbé látszanak megalapozottnak, a magyar műszaki időszaki kiadványok cikkei mellett pedig arra törekszünk, hogy tökéletesítsük a jelenlegi megoldást (pl. éves mutató közreadásával, a szabadlapon megjelenő repertórium összes ágazatát tartalmazó gyűjtemény hozzáférhetővé tételével, illetve egyéb, kidolgozás alatt álló megoldásokkal).

A feldolgozás módszere

Fenntartottuk a műszaki lapszemléknek azt a gyakorlatát, hogy a külföldi és belföldi szakirodalomról *négyféle feldolgozásból származó tételeket* adunk közre. Ezek: értelmező *címfordítással* ellátott bibliográfiai leírások (a tételek mintegy 15%-a);

néhány soros *annotációk* (természetesen szintén címfordítással ellátott bibliográfiai leírás után – a tételek további 15%-a);

jeladó (8–12 soros) referátumok (a tételek több mint 60%-a);

tájékoztató, 20–25 soros referátumok (a tételek közel 10%-a).

Ezek az arányok nem tartalmazzák a fordítások adatait, illetve a magyar műszaki időszaki kiadványok cikkeinek repertóriumában megjelenő tételeket; ezek mindenkor *címfordítások*, illetve bibliográfiai leírások.

A struktúra elvi azonossága ellenére a *feldolgozás módszereit is korszerűsítettük*: míg korábban a feldolgozott primer dokumentumok fajtájától függött a feldolgozási műfaj megválasztása, így pl. tájékoztató referátumok csak tudományos tanácskozások előadásairól és kutatási jelentésekről készültek, a könyvekről, szabványokról és néhány egyéb fajtájú dokumentumról pedig mindenkor csak *címfordítással* ellátott bibliográfiai leírások jelentek

meg, addig a szakirodalmi tájékoztatókban a feldolgozás részletességét és mélységét a dokumentum jelentőségétől és jellegétől függően választjuk meg, írásban rögzített alapelvek szerint, tehát feloldottuk a merev műfaji kötöttségeket.

Maga a *feldolgozás metodikája* emellett csak annyiban változott, hogy az adatközlést fokozottan *szabványosítottuk* és egyes, a folyamatos tájékoztatás és az információkeresés szempontjából egyaránt hasznos adattal *kiegészítettük* (pl. szerzők munkahelye, műfaj-megjelölés stb.).

A szerkezet és az adatokhoz való hozzáférhetőség tökéletesítése

A szakirodalmi tájékoztatók létrehozásakor nagymértékben tökéletesítettük szerkezetüket, és megfelelő *utalók, illetve mutatók* rendszerével e tekintetben valóban világszínvonalúvá fejlesztettük referáló folyóiratainkat.

A tematika tisztázása és egyértelmű meghatározása során egyben *fejlesztettük, javítottuk* a referáló folyóiratok *fejlesztésbeosztását*, arra törekedve, hogy azonos logikai elvek szerint, de a mindenkori szakterület kívánalmaihoz igazodva, minél részletesebb, ugyanakkor nem túl részletes fejezetbeosztás segítse azok tájékozódását, akik nem a legszűkebb témaköröket, hanem a szakterület adott részét, kérdéscsoportját kívánják áttekinteni, általános tájékozódásuk, illetve ismereteik naprakészen tartása érdekében.

Ugyanezt a célt szolgálja az is, hogy (hasonló elvekből kiindulva, mint a közlemények szakirodalmi tájékoztatók közötti „átírányításánál”), *azokat a tételeket, amelyek tartalmuknál fogva az adott szakirodalmi tájékoztató több fejezetébe kívánnak, mindezen fejezetek felől „hozzáférhetővé” tesszük.* Ennek gyakorlati módszere az, hogy a tételt a *fejezetek egyikében* adjuk közre, a *másik (vagy többi) számba jövő fejezetben pedig* a felhasználó *utalót talál*, amely a teljes tételhez irányítja.

A legfontosabb változásnak azt tekintjük, hogy a szakirodalmi tájékoztatók *minden füzeté tárgyszavas mutatóval* jelenik meg. E tárgyszavas mutató céljaira minden tételt (a fordítások tételei, illetve a repertórium tételei kivételével) *tárgyszavakkal látunk el*, és e tárgyszavakat egyrészt közöljük a tétel végén, másrészt ezek jelennek meg – hivatkozással a megfelelő tételek számára – a tárgymutatóban. A *tárgyszórendszert menet közben építjük fel* olyan módon, hogy – ha nem is alkalmazunk a teauruszokéhoz hasonlóan differenciált utalásrendszert – a tárgyszavak megválasztásakor, továbbá a „lásd” és „lásd még” típusú utalóknak a tárgyszórendszerbe való beépítésekor a *lehetőségek mértékéig alkalmazzuk a teauruszkészítés* elveit. Az utalók a havi tárgymutatókban ugyan nem jelennek meg, a *kumulált éves tárgymutatók* azonban ezeket is tartalmazzák.

A tárgymutató mellett *dokumentumfajtánkenti mutatók* is készülnek az időszaki kiadványok cikkein és a fordításokon kívüli dokumentumfajtaokról, valamint a *bibliográfiákról* és rejtett bibliográfiákról. Ezek elrendezése a mindenkori leglényegesebb keresési ismérvekhez (azonosító számok, szerző neve és év stb.) igazodik. E mutatók egyfelől javítják az információkeresés lehetőségét mindazok számára, akik meghatározott fajtájú dokumentumokra (pl. szabványokra, kutatási jelentésekre stb.) kíváncsiak, másfelől ezzel tudunk kompromisszumot teremteni néhány együttműködő partnerünk korábbi, dokumentumfajtánkenti szerkesztési gyakorlata és az OMIKK tematikus szerkesztési elvei között.

Az éves mutató-füzetet szerzők és testületek szerinti mutatók egészítik ki.

A használó kényelméért!

Már az említett szerkezeti megoldások is azt a célt szolgálják, hogy a használó kényelmesebben tudjon tájékozódni. A szakirodalmi tájékoztatókban emellett más eszközök is szolgálják ezt a célt, mindenekelőtt az *1. ábrán* bemutatott, a szakirodalmi tájékoztatók tartalomjegyzékének hátoldalán közölt használati útmutató, a különféle műfajú dokumentumok mutatóinak fejrésében található, az illető dokumentumfajta adatközlését szemléltető minták, továbbá a rövidítések és jelek jegyzékei.

A szakirodalmi tájékoztatók csak akkor érik el igazán a céljukat, ha a használó a figyelmét felkeltő, illetve neki szükséges *eredeti dokumentumot, annak másolatát vagy fordítását* megkaphatja, és ez minél kevesebb idejébe kerül (ha – sajnos – egyre több pénzébe is). A feldolgozott dokumentumok könyvtárközi kölcsönzését, másoltatását, illetve fordíttatását könnyítik meg – az együttműködő partnerekkel kötött megfelelő megállapodások és belső szervezési intézkedések mellett – a *2. ábrán* bemutatott ún. *olvasószolgálati kártyák*. Ezek előnye az, hogy nem kell a szokásos, legalább egyszerűsített bibliográfiai leírást tartalmazó leveleket megírni, illetve bonyolult űrlapokat kitölteni, hanem a megfelelő tétel számának megadásával és a szolgáltatás megjelölésével igen könnyen és gyorsan kérhetők az eredeti dokumentumok, másolatok és fordítások. Az olvasó kényelmét szolgálják azok az intézkedések is, amelyeket a szakirodalmi tájékoztatók *vonzó külalakja, jó olvashatósága* és – már említett – *szabványos adatközlése* érdekében tettünk.

Olcsó vagy drága?

Az együttműködésről szólva már megemlítettük, hogy a szakirodalmi tájékoztatók *önfenntartó közreadására* törekszünk, ehhez képest *nincs alternatívánk*. Mind-

ez azt jelenti, hogy a szakirodalmi tájékoztatók ára (részben azért, mert a tökéletesítés egyben pénzbe kerül, részben pedig azért, mert a korábbi műszaki lapszemlék ráfizetését fel kell számolnunk), többszöröse a megfelelő műszaki lapszemlék árának. Terjedelmüktől függően az előfizetési ár évi 800,— és 2500,— Ft között ingadozik, többségüknél 1600,— és 2000,— Ft között van.

Úgy véljük, hogy akár a primer dokumentumok árát, különösen a szakfolyóiratokét tekintve, akár egyéb tájékoztatói eszközök árával összehasonlítva, a nagy tömegű információt a lehetőség szerint korszerűen közlő szakirodalmi tájékoztatóknak ez az *ára elfogadható*. Olyan felhasználó intézményeknél, amelyek belső tájékoztatásukat a szakirodalmi tájékoztatók *sok példányos* használatára alapozták, emellett arra is módunk volt, hogy *árendeményt* adjunk, hiszen a szellemi munka költségei több példány igénybevétele esetén is változatlanok. Tudatában vagyunk annak, hogy egyes intézményfajtáknál, így pl. olyan *közművelődési könyvtáraknál*, amelyek szakirodalmi tájékoztatói kapacitásukat ezekkel az eszközökkel kívánják javítani, a *sokféle szakirodalmi tájékoztató beszerzése* az előbbieknél „olcsónak” minősített ár ellenére *problémákat okozhat*. Sajnos ezen a jelenlegi gazdasági körülmények között sem az OMIKK, sem más nem tud változtatni. Az összes szakirodalmi tájékoztatóban közreadott tételszámot és e kiadványok jelenlegi éves előfizetési árát figyelembe véve, *ha egy megrendelő az összes szakirodalmi tájékoztatót 1 példányban előfizeti, akkor az azokban közreadott egy szakirodalmi tételért mintegy 20 fillért fizet*. Ez a fajlagos költség még a minőségi követelmények gyengítése esetén sem változtatható meg jelentősen. A használók szempontjából a *hatékonyság* nyilván akkor *javulhat*, ha a szakirodalmi tájékoztató viszonylag *nagy arányban szolgáltat hasznos információkat*. Az OMIKK és együttműködő társai ezért is tekintik lényeges feladatuknak a felhasználók minden javaslatának, kívánságának lehetőség szerinti teljesítését.

A jövő feladatai

A referáló folyóiratok további tökéletesítésének útjai viszonylag röviden összefoglalhatók:

a) Tovább kell kutatni az *együttműködési lehetőségeket*, és ennek kapcsán fokozottan a tényleges igényekhez kell igazítani a szakirodalmi tájékoztatók választékát, *tematikáját és dokumentumbázisát*.

b) A korszerűsítés során bevezetett *új módszereket meg kell szilárdítani és következetesen alkalmazni kell*, de ugyanakkor habozás nélkül *módosítani kell* ezeket a módszereket, ha a gyakorlat próbáját nem állják ki, vagy ha az adott módszer követése nem áll arányban a munkagénnyel, illetve a költségekkel.

c) Az átfutási idő és a költségek (különösen az élőmunka) csökkentése, a pontosabb munka és a sokrétűen használható gépi adatbázis megteremtése érdekében elő kell készíteni a szakirodalmi tájékoztatók és a referáló feldolgozásra alapozott egyéb szolgáltatások *számítógépes szerkesztésére, összeállítására szolgáló rendszert*. Ezzel egyben lehetővé kell tenni a *számítógéppel segített retrospektív információkeresést* az OMIKK referátumbázisában, vagy annak megfelelő részeiben.

d) A legjobb kereskedelmi értelemben vett *vevőszolgálat* és a legjobb könyvtári értelemben vett *olvasószolgálat* kell kielégíteni a szakirodalmi tájékoztatók *használóinak igényeit*, illetve továbbítani kell *észrevételeiket*, mind a tájékoztatók tartalmával, mind a *primer dokumentumok beszerzésével* kapcsolatban.

e) Végül, de voltaképpen elsősorban, az új formák jobb tartalommal való megtöltése érdekében nagymértékben *javítani kell* a referált (feldolgozott) *közlemények kiválasztását és a feldolgozás (referátumok) minőségét*, mégpedig úgy, hogy ennek hatására az *átfutási idő* (amely jelenleg a világméreteken átlagos 6–8 hónap körül mozog) elérje a legjobb, 4–5 hónapos színvonalat.

Mindezen követelmények teljesítése esetén a szakirodalmi tájékoztatók igen sok felhasználó hasznos információforrása lesznek, és remélhető, hogy nagyobb mértékben el is terjednek a jó minőségű tájékoztatásban valóban érdekelt felhasználók körében.

Hivatkozások

- [1] VAJDA E.: A magyar nyelvű műszaki referáló folyóiratok és fejlesztésük útjai. 1. A magyar nyelvű referáló folyóiratok szükségessége. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 30. köt. 1–2. sz. 1983. p. 13–20.
- [2] A műszaki irodalmi tájékoztatás országos rendszere és szervezete. Az OMFB 1963. okt. 26-i plenáris ülésén elfogadott koncepció. OMFB 0625/1964. Bp. 1964. febr. 74 p.
- [3] HÉBERGER K.: Aggódunk! = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 29. köt. 6. sz. 1982. p. 240.

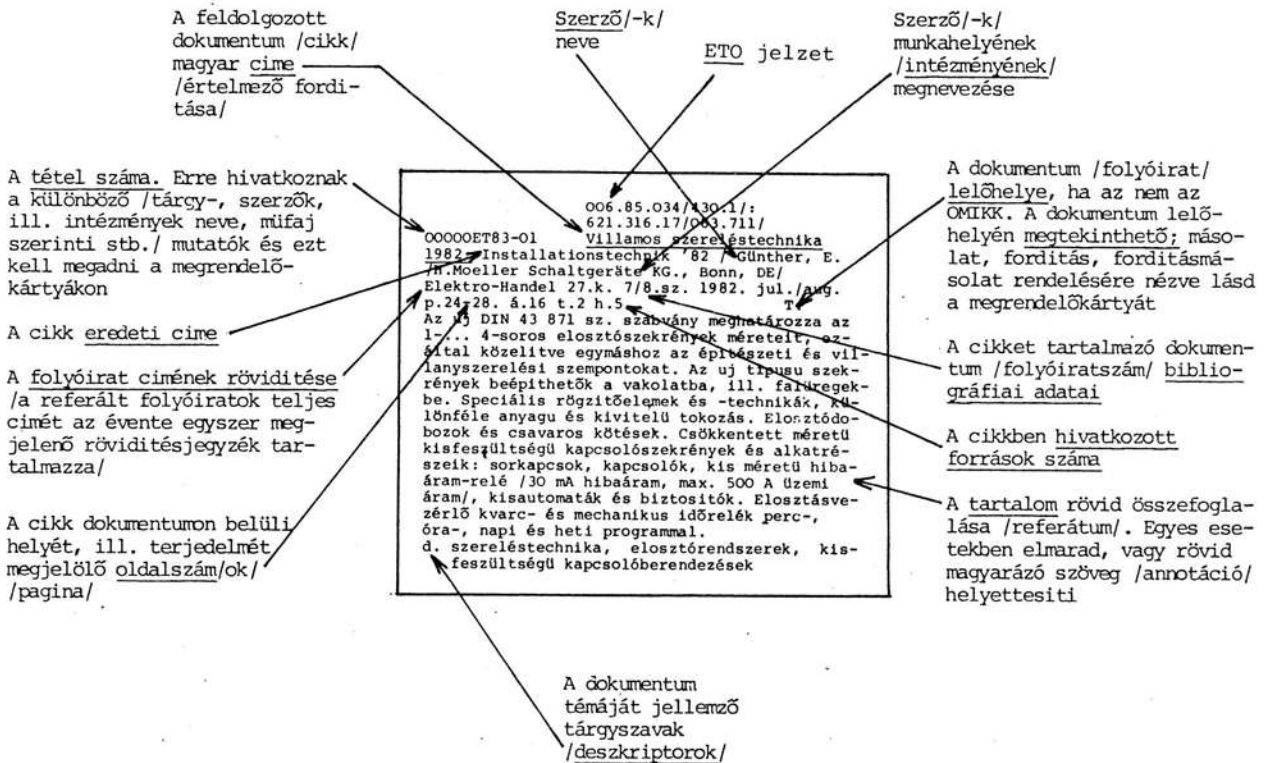
HASZNÁLATI ÚTMUTATÓ

A tájékoztató segítségével az olvasó rendszeresen figyelemmel kísérheti a szakterület információit. A mutatók segítségével szűkebb témakörök és a források műfaja szerint is megtalálhatja a megfelelő dokumentumokat. Mindezek alapján a számára érdekes dokumentumok fordítása vagy /ha azokat már lefordították/ fordítás-másolata, illetőleg az eredeti szöveg másolata megrendelhető, könyvek könyvtárközi kölcsönzése pedig kérhető a tárgymutatót követően található kártyákkal.

A tájékoztató fő részében a feldolgozott dokumentumok

bibliográfiai adatait, és - szükség, ill. lehetőség szerint - rövid kivonatát /referátumát/ tartalmazó tételek találhatóak, tematikus csoportosításban. A több fejezet témáját érintő tételeket a megfelelő fejezetekben elhelyezett utalások teszik az összes érintett téma szerint hozzáférhetővé. A tájékoztató fő részéhez csatolnak a mutatók.

A tájékoztató használatát, illetőleg a tételek fontosabb adatait az alábbi, folyóiratcikkre készült referátum példáján mutatjuk be:

A folyóiratok cikkein kívüli forrásokról tájékoztató tételek bibliográfiai adatainak köre értelemszerűen eltérő. E források bibliográfiai leírásának mintáját lásd a megfelelő műfaj mutatójánál. E forrásokról készült tételekben /és a folyóiratok sajátos közleményeinek tételeiben/ a magyar cím után jelezzük a feldolgozott forrás műfaját.

Meghatározott, szűkebb témához tartozó dokumentumok

keresésekor célszerű a tárgymutatóban található, a témát legjobban leíró tárgyszavakból kiindulni, amelyek azokra a tételekre utalnak, amelyek a megfelelő tárgykörrel foglalkoznak.

Külön füzetben jelenik meg az éves mutató. Ez - az összesített tárgymutató mellett - éves szerzői, intézmények /testületek/ szerinti, illetve forrás-műfajonkénti mutatókat tartalmaz.

A kiadványban használt rövidítések és jelek magyarázatát lásd a mutatók végén.

1. ábra A szakirodalmi tájékoztatókban közölt tételek használati útmutatója

A megrendelőkártyák felhasználásával a tájékoztatóban közölt tételek alapján a megfelelő forrásdokumentumok fordítása, vagy ha azokat már lefordították, fordításmásolata, ill. az eredeti szöveg másolata (teljes méretű papírmásolat, mikrofilmlap, tekercs-mikrofilm) rendelhető meg.

A megrendelőkártya a tételben megadott lelőhelytől függetlenül a túloldali címre küldendő!

A megrendelőkártyákat az alábbiak szerint kell kitölteni:

Tétel: a referátum bal felső sarkán található számot kell beírni.

f/m: fordítás igénylésekor az f, fordításmásolat esetében az m betűt kell beírni.

Példány: a példányszámot csak akkor kell megadni, ha az 1-nél több.

X/L/F: ha az igényelt másolat papírkép (xerox), ebben a rovatban X-et kell megadni, ha mikrofilmlap L-et, ha tekercs-mikrofilm, F-et.

Fordítási szolgáltatásaink díjtételeit a mindenkor érvényes jogszabályok határozzák meg (vállalási feltételeinket kérésre megküldjük).

FIGYELEM! Fordításmásolat csak a fordításként megjelölt dokumentumról rendelhető.

Fordítás (fordításmásolat) megrendelése
Az alábbiakban megadott tételek számú dokumentumok fordítását (f), ill. fordításmásolatot (m) rendeljük meg:

Tételek száma	f/m	Példány	Tételek száma	f/m	Példány

Megrendelő neve:

Ügyintéző neve:
Iktatószámuk:

.....
cégszerű aláírás

ET 83/K

Az ŰRLAP KITÖLTÉSÉVEL a tájékoztatóban ismertett könyvek könyvtárközi kölcsönzés keretében kölcsönözhető.
KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS

Tételek száma	Lelőhely	Tételek száma	Lelőhely

A kérés kelte és jele:
A kérő könyvtár neve:
Címe:
Ügyintézője:
Telefon:

.....
cégszerű aláírás

ET 83/R

Eredeti szöveg másolatának megrendelése
Az alábbiakban megadott tételek számú dokumentumokról papírmásolatot (X), mikrofilmlapot (L), ill. tekercs-mikrofilmet (F) rendelünk meg:

Tételek száma	X/L/F	Példány	Tételek száma	X/L/F	Példány

Megrendelő neve:

Ügyintéző neve:
Iktatószámuk:

.....
cégszerű aláírás

Árak:

Papírmásolat: 6,- Ft/oldal

Mikrofilmlap: (60 oldal) 50,- Ft/mikrofilmlap

Tekercs-mikrofilm: 2,- Ft/oldal/kocka

2. ábra A szakirodalmi tájékoztatóhoz mellékelt olvasószolgálati kártya

VAJDA Erik: *A magyar nyelvű műszaki referáló folyóiratok jövője és fejlesztésük útjai*

2. *A referáló folyóiratok tökéletesítése; az OMIKK szakirodalmi tájékoztatói*

A TMT 30. köt. 1–2. sz. 1983. februári füzetében megjelent cikk folytatása (p. 13–21.). Együttműködés a szervezeten és technikailag felkészült, széles körű tematikája révén a szóródott irodalom számbavételére is alkalmas központi információs intézmény (az OMIKK) és a felhasználók igényeit jól ismerő, az adott szakterületen speciálisan felkészült szakágazati információs intézmények között a referáló folyóiratok közös szerkesztésében és kiadásában. Az együttműködés formái. A referáló folyóiratok tematikájának korszerűsítése és elhatárolása. A referált dokumentumbázis kiterjesztése minden hozzáférhető dokumentumfajta. Szerkezeti tökéletesítés: utalások, füzetenkénti tárgymutató és dokumentumfajtaenkénti speciális mutatók. A felhasználást segítő megoldások: használati útmutatók és minták; a referált primer dokumentumok kölcsönzésének, másolásának és fordításának igénylésére szolgáló olvasószolgálati kártyák. Tervek a további együttműködésre, a minőség javítására, géppel olvasható referátum-adatbázis létrehozására, valamint a referáló folyóiratok géppel segített szerkesztésére.

* * *

VAJDA, E.: *The future and development trends of Hungarian abstract journals*
2. *Development of the abstract journals*

Second part of the article published in TMT (vol. 30, No. 1–2, p. 13–21). Co-operation of the National Technical Information Centre and Library (OMIKK) with competent information centres for various fields of science and technology in the preparation and publication of abstract journals. The co-operation combines the advantages of a national information centre equipped with the necessary technical facilities and capable of holding and processing a large scale of literature on the one hand, and the special knowledge of the relevant subject and the user needs available at the specialized institutions on the other. The ways of co-operation. Conceptual improvement and delimitation of subject fields. Inclusion in the abstracting of all types of available documents. Structural improvement: inclusion of cross-references, subject indexes to each issue, special indexes by type of the documents processed. Other aids to users, e.g. instructions for use, illustrated with

examples, reader service cards for ordering lending, photocopies, translations etc. of the original documents. Further goals: development of co-operation, quality improvement, establishing a machine-readable database of abstracts for the computer-aided editing of the journals.

* * *

ВАЙДА, Е.: *Будущее и пути развития венгерских реферативных журналов*
2. *Развитие реферативных журналов*

Продолжение статьи, опубликованной в ТМТ (т. 30, вып. 1-2, стр. 13-21). Сотрудничество в составлении и редакции технических реферативных журналов (РЖ) между Венгерским информационным центром и библиотекой по технике и специализированными информационными центрами в разных областях техники. Таким образом, полезно комбинируются преимущества центрального института (высокий уровень организации и техники, а также возможность обработки информации, касающейся разных отраслей техники, независимо от характера источника) с возможностями специализированных центров (тесные связи с потребителями и глубокое знание теории и практики данной отрасли). Формы сотрудничества. Развитие и ограничение тематики РЖ. Распространение реферирования на все доступные виды документов. Структурное развитие РЖ: системы ссылок и отсылок, указатели в каждом выпуске (алфавитно-предметный указатель и специальные указатели разных видов обработанных документов). Решения для удобства пользователей: наглядные указания по пользованию, „карты обслуживания читателя“ для упрощенного заказа проката, копирования и переводы первичных документов. Планы дальнейшего развития: укрепление и расширение сотрудничества, повышение качества обработки и создание машиночитаемой базы рефератов для составления РЖ с помощью ЭВМ.

* * *

VAJDA, E.: *Die Zukunft und
Entwicklungsrichtungen der ungarischen
technischen Referatezeitschriften*

2. *Weiterentwicklung der
Referatezeitschriften*

Fortsetzung des Beitrages in TMT (Bd. 30, No. 1–2, p. 13–21). Die Zusammenarbeit zwischen dem Nationales Informationszentrum und Bibliothek für die Technik (OMIKK) und den zuständigen Fachbereich-orientierten Zweiginstituten in der Zusammenstellung und Veröffentlichung der Referatezeitschriften, wobei die Vorteile des Zentralinstituts (gute organisatorische und technische Ausrüstung sowie die Erfassungsmöglichkeiten der für mehrere Fachbereiche relevanter Literaturquellen) mit denen der Zweiginstitute (Kenntnis der Bedürfnisse der Nutzer, Fachkundigkeit in der Thematik) günstig gekoppelt werden können. Formen der

Zusammenarbeit. Die neue Gestaltung und Abgrenzung der Thematik der Referatezeitschriften. Die Einbeziehung aller zugreifbarer Dokumentenarten in die referierende Aufbereitung. Die strukturelle Entwicklung der Zeitschriften: das neue System der Verweisungen und der in allen Heften erscheinenden Register (Schlagwortregister und spezielle Register verschiedener Dokumentenarten). Nutzerfreundliche Methoden. Anleitungen zur Nutzung der Zeitschrift; „Lesedienst-Karten“ für die einfache Bestellung der Ausleihe, der Kopien und Übersetzungen der Primärdokumente. Pläne der Zukunft: Weiterentwicklung der Zusammenarbeit, die Erhöhung des Qualitätsniveaus; Entwicklung maschinenlesbarer Referate-Datenbanken und rechnergestützte Zusammenstellung der Zeitschrift.

* * *

ADATBÁZISOK A SZÁMÍTÓGÉP-HÁLÓZATOKBAN
nemzetközi konferencia

A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ több nemzetközi illetve szovjet szervezettel együttműködésben 1984 februárjában Moszkvában nemzetközi konferenciát rendez *Adatbázisok a számítógép-hálózatokban* címmel.

A konferencia programja a következő fő témaköröket tartalmazza:

1. *Rendszerszintű elvek és protokollok az adatbázisokkal a számítógép-hálózatokban folytatott munkában* (a számítógép-hálózatok architektúrája; osztott adatbázisok architektúrája; felső szintű protokollok az adatbázisokkal folytatandó munkához; új műszaki eszközök alkalmazása a tudományos–műszaki információs hálózatok felépítésében; lokális hálózatok alkalmazása az automatizált információs rendszerek felépítéséhez)
2. *Interaktív hozzáférés a hálózati adatbázisokhoz* (párbeszédés információkereső rendszerek; párbeszédés lekérdező nyelvek az adatbázis-kezelő rendszerekben; keresési segédeszközök használata az adatbázisokkal a számítógép-hálózatokban folytatott munka során; intelligens terminálok a számítógép-hálózatokban különböző rendszerekkel folytatandó munkához)
3. *Mesterséges intelligencia – új információs technológia* (korlátozottan természetes nyelvek alkalmazása az adatbázisok elérésében; az ismeretek modellje, ezek alkalmazása az információkeresés során; a hálózati adatbázisok használatára épülő, interaktív feladatmegoldási módszerek; ismeretbázisok kialakításának, döntést támogató rendszereknek és szakértői rendszereknek a problémái)
4. *Adatbázisok és számítógép-hálózatok alkalmazása a tudomány és a technika információellátásában* (a komplex tudományos–műszaki programok online üzemmódú kiszolgálása; a felhasználók információellátása a hálózati munka feltételei között; a felhasználók oktatásának módszerei az adatbázisokkal online üzemmódban folytatott munkára; a faktografikus adatbázisok építéséről és használatáról szerzett tapasztalatok a párbeszédés üzemmódban folytatott szolgáltatások során; a párbeszédés és hálózati üzemmódban folytatott információszolgáltatás gazdasági kérdései)

A konferencia munkanyelve orosz, részvételi díj nincs.

Jelentkezési határidő: 1983. július 15.

Jelentkezési lap az NTMIR Magyar Tanács Titkárságán (1088 Budapest, Reviczky u. 6. tel.: 136-471, 339-532) szerezhető be.